

COLLECTIO ARCHAEOLOGICA RESSOVIENSIS
TOMUS XLVI

COLLEGIUM EDITORUM

Sylwester Czopek, Michał Parczewski,
Andrzej Pelisiak, Zbigniew Pianowski, Andrzej Rozwałka,
Sławomir Kadrow, Marcin Wołoszyn

Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego
Instytut Historii Kultury Materialnej Rosyjskiej Akademii Nauk

Michał Dzik, Aleksandr Musin

**Archeologia archiwalna.
Materiały
Cesarskiej Komisji Archeologicznej do badań
nad dziedzictwem materialnym Polski**

Część I

Rzeszów 2021

Redaktor serii
prof. dr hab. Sylwester Czopek

Recenzent
prof. dr hab. Elżbieta Kowalczyk-Heyman

Redakcja stylistyczna i korekta językowa
Bogdan Strycharz

Tłumaczenie
Jerzy Kopacz

Redakcja graficzna i techniczna
Jerzy Łastowski

© Copyright by Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego
© Copyright by Институт истории материальной культуры Российской академии наук

ISBN 978-83-7996-980-7

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU RZESZOWSKIEGO
35-959 Rzeszów, ul. prof. S. Pigoń 6, tel. 17 872 13 69, tel./faks: 17 872 14 26
e-mail: wydaw@ur.edu.pl; <http://wydawnictwo.ur.edu.pl>
wydanie I; format A4; ark. wyd. ; ark. druk. ; zlec. red. 117/2021

Skład, druk i oprawa:
35-111 Rzeszów
ul. Krakowska 20
e-mail: miteldrukarnia@gmail.com

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	7
Rozdział I.	
Historia Cesarskiej Komisji Archeologicznej w Sankt Petersburgu	11
Rozdział II.	
Dziedzictwo kulturowe Polski a Cesarska Komisja Archeologiczna	35
Rozdział III.	
Wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Sejkowicach w pow. gostyński	57
Rozdział IV.	
Nikołaj Awenarius i jego działalność archeologiczna na ziemiach polskich	63
Korespondencja z Cesarską Komisją Archeologiczną	64
Spis zabytków ze zbiorów N. Awenariusza udokumentowanych w archiwum Cesarskiej Komisji Archeologicznej	113
Płomby typu drohiczyńskiego	113
Pozostałe zabytki ze zbiorów N. Awenariusza w archiwum CKA	122
Rozdział V.	
Louis de Fleury – poszukiwacz starożytności z Kępy Giełczyńskiej	131
L. de Fleury i wczesnośredniowieczne cmentarzyska na wschodnim Mazowszu	132
Cmentarzyska opisane przez L. de Fleury’ego w świetle obecnego stanu badań	154
Kokoszki, Kotówek (Rostki Małe) i Ruś w pow. łomżyńskim	141
Pozostałe cmentarzyska	172
Posłowie	175
Spis wydawnictw źródłowych i opracowań	177
Archival archaeology. Materials of the Imperial Archaeological Commission for research on the material heritage of Poland: part I (Michał Dzik, Aleksandr Musin) – Summary	191
Архивная археология. Материалы Императорской археологической комиссии и исследование материального культурного наследия Польши: часть I (Михал Дзик, Александр Мусин) – Резюме	193

WPROWADZENIE

We współczesnej archeologii istnieją co najmniej dwa kierunki badań, które wydają się dość charakterystyczne dla obecnego etapu jej rozwoju. Pierwszy można nazwać samopoznaniem archeologii, pogłębianą refleksją nad dotychczasowym dorobkiem tej nauki. Charakterystyczne dlań jest zainteresowanie historią badań archeologicznych, ale też analiza ewolucji stosowanych pojęć i metod, wyjaśnianie historii badań nad stanowiskiem lub całą kulturą archeologiczną, wreszcie odkrywanie motywacji i kierunków myślenia dawnych badaczy materialnych pozostałości ludzkiej działalności. Kierunek ten pozwala znaleźć w przeszłości punkt oparcia dla współczesnych badań na tym polu, zwraca uwagę na te cechy archeologii, które powinny być ważne także dziś, dając badaczom dodatkową motywację do działalności naukowej. Drugi kierunek wiąże się ze zwrotem ku stosowaniu nieniszczących metod w badaniach stanowisk archeologicznych oraz z poszukiwaniem nowych sposobów analizy, ale i rozumienia materialnych zabytków przeszłości. Maksymą tego nurtu jest poniekąd słynna medyczna zasada *primum non nocere*, w tym wypadku odniesiona do stanowisk archeologicznych i dziedzictwa kulturowego. Takie podejście wiąże się ze świadomością ciągłej niedoskonałości współczesnych metod wykopaliskowych.

Zarówno pierwszy, jak i drugi nurt badań może być realizowany przez opracowanie materiałów archiwalnych. Archiwa od dawna odgrywają ważną rolę w archeologii, a badanie i odczytywanie warstw kulturowych przez archeologa, podobnie jak i warstw naturalnych przez geologa, nieraz porównywano do pracy archiwisty. Już w XVIII w. francuski filozof, przyrodnik i matematyk Georges-Louis Leclerc de Buffon (1707–1778) określał warstwy geologiczne jako *archives de la terre* (Roger 1988). Fraza ta prze-

stała być li tylko metaforą w XX w. Znany archeolog André Leroi-Gourhan (1911-1986) porównał systematyczne rejestrowanie danych podczas wykopalisk w postaci dzienników i raportów z tworzeniem *archives du sol* (Gallay 2003; Roth 2018), które następnie stawały się przedmiotem badań. Praca archeologa odsłaniającego warstwy ziemi bywa porównywana do pracy archiwisty wertującego arkusze archiwalne (Viand 2012).

Opisywanie i analizowanie zabytków archeologicznych – ruchomych i nieruchomych – poprzez studiowanie informacji na ich temat zachowanych w dokumentach archiwalnych bywa określane mianem archeologii archiwalnej. Nurt ten jest dość popularny w polskim środowisku naukowym. Wskazuje na to nie tylko bardzo duża liczba publikacji opartych niemal wyłącznie na analizie materiałów archiwalnych (np. Schmiedehelm i in. 2011; Szczepański 2013; Dulęba 2018; Kurzyńska i in. 2020), ale też realizacja szeroko zakrojonych projektów naukowych ukierunkowanych na badanie zabytków archeologicznych poprzez archiwa¹, wreszcie kształcenie w kierunku takich badań adeptów archeologii². Należy dodać, że tego rodzaju kursy są obecnie

¹ Np. „Na tropie zaginionych odkryć – archeologia w prasie regionalnej byłej prowincji Grenzmark Posen-Westpreussen, realizowany w latach 2012–2015 pod kierunkiem prof. Andrzeja Kokowskiego (Instytut Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej; <https://www.umcs.pl/pl/-na-tropie-zaginionych-odkryc,15131.htm>, dostęp 28 X 2021 r.).

² Zagadnienia z zakresu archeologii archiwalnej są elementem konwersatoriów i wykładów m.in. w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz na Wydziale Archeologicznym Uniwersytetu Warszawskiego (http://informatorects.uw.edu.pl/pl/courses/view?prz_kod=3101-DO1WST, dostęp 27 X 2021 r.; http://informatorects.uw.edu.pl/pl/courses/view?prz_kod=3101-DK0135, dostęp 28 X 2021).

лов раскопок Л. де Флери в археологическом контексте региона позволит выдвинуть и обосновать гипотезы о культурных взаимодействиях и локальных миграциях на этих землях в связи с политической историей региона, а также предложить новые версии появления и распространения каменных оградок в местном погребальном обряде.

Во второй части монографии авторы планируют сосредоточиться на анализе архивных материалов, касающихся кладов и археологических исследований на территории Польши, и представить читателю основные выводы об археологии, культуре и истории Польши, сделанные на основе изучения архива Императорской археологической комиссии.